

ספרים

סרט מצויר נגד היטלר

מבקריו אמרו ששלל צבעיו מחפה על "העדרה של הדמות האחת", אבל היום נזקפת הרבגוניות של ז'בוטינסקי דווקא לזכותו

יעקב שביט

23 בספטמבר 2007

איגרות זאב ז'בוטינסקי - 1934, כרך תשיעי, עורך משה הלוי, הוצאת מכון ז'בוטינסקי בישראל, 2007, 365 עמודים

כתבי זאב ז'בוטינסקי / ביבליוגרפיה 1897-1940, עורכת מינה גראור, הוצאת מכון ז'בוטינסקי בישראל, 2007, 922 עמודים

ב-28 בינואר 1934 כתב זאב ז'בוטינסקי מפאריס לידידו שלמה יעקבי בלונדון כדי לבשר לו שבנו ערי והוא החליטו לפתוח עסק משלהם: "סדנה לסרטי תעמולה ופרסומת למטרה מסחרית"; סרטים שיהיו בחלקם ציורי הנפשה, שלא יהיו בהתחלה מורכבים כמו 'מיקי מאוס', אלא פשוטים יותר. בהמשך פירט ז'בוטינסקי את תוכניתו וסיפר כי חלקו בה יהיה לחבר את העלילות.

הקורא יתמה: האם זה מה שהעסיק את מנהיגה של התנועה הרוויזיוניסטית בתחילת 1934, שנה לאחר עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, מצד אחד, ולהבדיל, בתוך הסערה של משפט הנאשמים חברי תנועתו ברצח ארלוזורוב? (במכתב לסטפן וייז מ-11 במאי השווה בין המשפט הזה למשפט הנאשמים

בהצתת הרייכסטאג בברלין ב-27 בפברואר 1933). ממעט המכתבים הנוגעים למתרחש בגרמניה (האפשרות שחבל הסאר יוחזר לגרמניה היא שהטרידה אותו בגלל האיום הצפוי ליהודי החבל) יכול הקורא בכרך המכתבים הזה להגיע למסקנה שלמרות האופק השחור משחור, כדבריו, היה פנאי לעניינים אחרים, כמו סרטי אנימציה (שהיו מיועדים בעיקר למטרות תעמולה נגד היטלר ומשטרו). האם זה מה שראוי לצפות ממנהיג לאומי בשעות הרות גורל?

דומה שהפן הזה של ז'בוטינסקי הוא שהעביר אותו בעת האחרונה ממעמדו כמנהיג של מחנה אחד בתנועה הציונית למעמד כלל-לאומי ולדמות של פוליטיקאי "מזן אחר". אם בתחילת העימות בין תנועת העבודה והתנועה הרוויזיוניסטית היה מי שתיאר אותו כ"פרפר אקזוטי", ששלל הצבעים שלו מלמד על ריבוי דמויות, המחפה "על העדרה של הדמות האחת", כעבור יותר מארבעים שנה, דווקא הרבגוניות הזאת עומדת לזכותו: הנה מנהיג פוליטי שהפוליטיקה לא היתה לשד חייו; אדם ברוך כישרונות שמצא תמיד זמן לכתוב פרוזה ושירה, ולכן לא ידע להתרכז במאבקי הכוח הפוליטיים ולהגיע לשלטון. צריך לומר כי אין שום קשר בין העובדה שלז'בוטינסקי היו "חיים מחוץ לפוליטיקה" ובין כישלונו להפוך לראש התנועה הציונית; הסיבות לכך לא היו קשורות בהכרח לאישיותו. שרת החינוך, הפרופסור יולי תמיר, בתוקף תפקידה הרשמי, תרמה למעמד החדש הזה כשכתבה, כי "דבריו של ז'בוטינסקי היו לי מורה דרך ערכי, חברתי ואנושי".

הביטוי הבולט - והרציני - לדיוקן החדש של ז'בוטינסקי הוא אסופת המסות והמחקרים "איש בסער" (2004), שראתה אור בשיתוף פעולה בין מכון בן-גוריון, מכון ז'בוטינסקי ומוסדות מחקר אחרים. גם רשימת חיבוריו של ז'בוטינסקי בנושאים שונים אינה יכולה שלא לעורר התפעלות. הביבליוגרפיה החדשה

והמעודכנת שערכה למופת מינה גראור (קדמה לה ביבליוגרפיה שערך לפני שלושים שנה ישראל יברוביץ) כוללת 2,467 פריטים: ספרים, שירים, מחזות נאומים, מאמרים, חוברות ותרגומים שראו אור בעשרים שפות. מדובר ביבול שאין דומה לו, לא רק בכמות, אלא גם בגיוון הרב של הנושאים, שלהרבה מהם - גם כאלה שנכתבו אחרי 1925, שבה היה למנהיגה של התנועה הרוויזיוניסטית - אין שום נגיעה לפן המדיני והפוליטי של ז'בוטינסקי. ב-1934 כתב כמאה מאמרים, רובם בשאלות המדיניות של הציונות ועל המתרחש, אבל גם מאמרים לזכרו של ביאליק, ליובל השישים של פרופ' יוסף קלוזנר, על מהות הדמוקרטיה ו"הגאולה הסוציאלית" ועוד; אגב, הרבה פחות מאמרים לא פוליטיים מאשר בשנים קודמות.

קובץ המכתבים יכול להטעות קורא המחפש בו לא את האיש הפוליטי, אלא את האמן ואיש הרוח, שכן מתועד בו רק חלק מפעילותו של ז'בוטינסקי ב-1934 בזירה הציונית, בזירה הכלל-יהודית ובזירה הבינאלומית. בשנה המדוברת היה שקוע כל כולו, בין היתר, בארגון "מפעל הפטיציה", העצומה שפנתה למלך בריטניה לשנות את מדיניות העלייה לארץ-ישראל, ובארגון החרם על יצוא סחורות מגרמניה. לקראת סופה (אוקטובר-נובמבר) ניהל את המשא ומתן האינטנסיבי עם בן-גוריון, שהסתיים במפח נפש. אותה שנה היה טרווד במאבק על שיטת חלוקת הסרטיפיקטים ובעוד פעילויות אינטנסיביות אחרות, שכללו גם מסעות ברחבי אירופה.

במכתבים שבכרך הזה אין הרבה גילויים חדשים לא על פעילותו ולא על עמדותיו. אפשר לקרוא בהם, בין השאר, על הסתייגותו מדרכו של הזרם ה"מקסימליסטי" בראשותו של אב"א אחימאיר; על מאבקו ל"עברור" של התנועה - מן המוסדות העליונים ועד לבית"רי הכי צעיר בקן הכי נידח; על יחסו

לסוציאליזם (ב-1 באוקטובר כתב כי "אופנת השמאלנות" הסתיימה ויד על התחתונה) בכלל ולתנועת העבודה הארצישראלית בפרט (הרוויזיוניזם, כתב, ישחרר את היישוב הבורגני המנוול והפחדן ויציל אותו "מעבדות משפילה"), ובעוד עניינים רבים. מכתב פרטי מתיר לעתים לעט לכתוב בחריפות רבה פי כמה ממה שמאמר, או נאום, מחייבים להסתיר, ואכן, נמצא במכתבים כמה ביטויים כאלה. ואולם, אין כאן הרבה על "עולמו הפרטי" של ז'בוטינסקי, ולכן לא די בקריאה בהם ללמד על מקומה של השנה הזאת בביוגרפיה שלו. פרסום איגרותיו של ז'בוטינסקי, מפעל שאת תשעה כרכיו הראשונים ערך פרופ' דניאל קארפי ז"ל, הוא תרומה רבת ערך לכינון תמונה שלמה של האיש ז'בוטינסקי ולהרחבת הידע על התנועה שחולל והנהיג. צריך לקוות שגם יגיע היום שבו כל כתביו, ולא רק מבחר סלקטיווי מתוכם, יראה אור.